SOCIOLOGIE ROMÂNEASCĂ

Director D. GUSTI

An I · Nº 10 · Octomvrie

INSTITUTUL SOCIAL ROMÂN

SPIȚE DE NEAM ȚĂRĂNEȘTI

O spiță de neam, sau o *„genealogie"*, cum i se spune în termeni occidentali, este o încercare de a reprezenta grafic rudeniile care leagă între ei pe membrii aceluiaș grup biologic. Technica lor de alcătuire, este, prin firea lucrurilor, foarte complicată, deoarece fenomenul însăși pe care vor să-l reprezinte, este complicat. Rudenia ni se înfățișează întotdeauna subt o îndoită față: deoparte este legătura de sânge, consanguinitatea, care este fenomen pur biologic, constând în încrucișări și procreație și, de altă parte, este o legătură de conștiință de rudenie, ceiace nu mai este un fenomen biologic, ci unul mental.

Dacă cel dintâi fenomen, cel biologic, ni se înfățișează întotdeauna acelaș, indiferent de timp și de loc, cel de al douilea, dimpotrivă este veșnic schimbător, din pricina împrejurărilor deosebite sociale în care se încheagă formele de viață familiale, dealungul tuturor societăților omenești, care, acestea nu se repetă niciodată, nici în timp și nici în spațiu.

Conștiința de rudenie dă naștere unor anumite sisteme juridice de rudenie, care deci nu se suprapun perfect și nu acoperă complect fenomenul biologic ce le stă la bază.

De aci o primă greutate: ce anume vom reprezenta în spițele noastre de neam? Fenomenul biologic, sau cel social? Depinde de ce urmărim să cercetăm.

Dacă vrem, de pildă, să studiem fenomenul biologic ca atare, mai lămurit spus — fenomenele de: nupțialitate, procreație, proporție de nașteri pe sexe, de nașteri singulare și gemelare, durată de viață, legi ale eredității — mendelizări ale anumitor caractere, atunci vom căuta să reprezentăm grafic legăturile de sânge dintre oameni. Ceeace este foarte greu — deoarece numărul de oameni care trebuesc prinși într'o spiță, este cu mult mai mare decât ne-am putea închipui la prima vedere. De pildă, un individ oarecare se trage din doui părinți. Aceşti doui părinți au, la rândul lor, sânge din patru părinți. Aceşti patru părinți din opt părinți și așa mai departe. In zece generații — un om adună în el sânge dela 512 oameni deosebiți; ceiace este fără îndoială un număr impresionant de strămoși direcți. Dacă am socoti colateralii, frații și surorile fiecăruia în parte, pe linie bărbătească și femeească, am ajunge la cifre astronomice.

Deocamdată însă nu ne interesează spița de neam biologică, ci acea spiță de neam care ne este de folos direct în cercetările noastre sociologice. In aceste spițe, noi vom reprezenta grafic numai acele legături de sânge care sunt folosite în mod normal în închegarea unității sociale a familiei. Astfel, în regiunile unde descendența se face pe linie bărbătească, în cari, adică, femeile căsătorite pleacă din grupul familial al părinților pentru a intra în familia bărbatului, vom alcătui spița de neam exclusiv pe linii bărbătești. Technica acestor spițe de neam pe care le stabilim noi înșine, potrivit nevoilor noastre de cercetare sociologică, este totuși și ea destul de complicată. Va veni desigur prilejul să o înfățișăm, cândva, în paginile acestei reviste.

Deocamdată, am vrea să dăm unele lămuriri, de teorie generală și de technică de lucru, cu privire la un anume fel de spițe de neam, care se găsesc în țară la noi, și care nu sunt stabilite pentru nevoile unei cercetări științifice, ci pentru altă nevoe, de viață zilnică: sunt spițele pe care le-am putea numi țărănești. Unde și în ce împrejurări apar aceste spițe? Fără îndoială că trebuesc să fie nevoi destul de mari, acelea care silesc pe sătenii noștri să-și facă spițe de neam, cari spițe sunt uneori cât se poate de complicate, ajungând până la a cuprinde mii de oameni.

Fără a intra în amănunte prea multe, putem arăta că aceste spițe de neam se ivesc acolo unde sătenii sunt organizați în cete de moșneni și de răzăși. Răzășia

şi spiţa de neam sunt două lucruri legate statornic între ele. Iată un prim rezultat important pentru cunoaşterea satelor noastre: de câteori întâlnim o spiţă ţărănească, putem să fim aproape siguri că acolo este, sau măcar a fost, — o răzăşie.

Dar lucrul este încă mai interesant dacă ştim (ceeace de altfel s'a băgat prea puţin de seamă până acum), că răzăşiile nu sunt toate într'un singur chip, ci sunt de mai multe feluri şi dacă totdeodată aflăm că şi spiţele de neam ţărăneşti sunt de mai multe feluri, fiecare fel de răzăşie fiind întovărăşită de un anume fel de spiţă de neam.

Să le lămurim pe rând. Cel dintâi fel de răzăşie, este aceia pe care am numit-o, cu prilejul unui studiu mai vechi făcut în Vrancea, o răzăşie pe baza unei devălmăşii absolute. Ia această răzăşie, un grup de rude stăpâneşte deavalma anumite averi. De pildă, pădure. Toţi cei care fac parte din grupul familial, au dreptul să folosească deopotrivă averea, nici unul mai mult decât celălalt. Este un drept de folos personal, nelimitat, pe care-l are orişicine — fie bătrân fie copil — fie sărac fie bogat, cu condiţia să facă parte din ceata răzăşilor.

O asemenea ceată în devălmăşie absolută nu prea are mare nevoe de o spiţă de neam. In vremile mai de mult, când în satele răzăşeşti nu intra cine vrea, simplul fapt al şederii în sat, era o dovadă că făceai parte din neam. Mai târziu când străinii au început să pătrundă în sate, neamurile vechi, între ele, au trebuit să-şi alcătuiască o dovadă a băştinăşiei lor — şi deci spiţa de neam le devenea folositoare. Dar această spiţă de neam a devălmăşiilor absolute aveau de demonstrat un singur lucru: că cineva face parte sau nu face parte dintr'un neam. Dar gradul lui de rudenie cu un strămoş oarecare, nu interesa. Deaceia aceste spiţe nici nu înseamnă grafic gradele rudeniilor, ci sunt mai mult încercări naive de a dovedi rudenia.

Spiţele de neam Vrâncene de pildă, extrem de rare, au mai toate înfăţişarea unor pomelnice. Imi aduc aminte, în legătură cu această problemă, de spiţa de neam — dacă poate fi numită aşa — pe care unii bătrâni din satul Nerejului, spun că au avut-o însemnată pe o carte bisericească.

„Ciuture,
„Buture,
„Ciutarii,
„Poparii,
„Nepoţi şt strănepoţi ai Badiului,
„Şi Badiul din puii Vrâncioaii" (asemueşte cu actul nerejan din 1750 publicat de D-l N. Iorga, în care apar numele unor „Bihmeţii (?) Citarii, Poparii şi Buturea, toţi nepoţi strănepoţi Badiului, din oguiu vrâncean").

Acelaş stil este întrebuinţat întotdeauna de către vrânceni. Astfel la un „izvod de împărţeală de moşii pe patru fraţi din Nereju, să se ştie anume, pe cine va însemna mai gios, cine din cine este, din Păuleşti din bătrâni, din Bodeşti din bătrâni", actul începe spiţa de neam, oarecum în stil biblic: „Fraţilă au făcut pe Andromache, iar Andromache au făcut pe Gheorghiţă Cojocar şi Caloene; iar Dărbacu au făcut pe Danţişi; şi pe Albu Vasile l'au făcut Dărbacu; iar din Stoica Glăvan s'au făcut Dănţişăştii, iar din frate-su, sunt Coptăneştii etc. etc."

Intr'adevăr, observăm că nu se arată nici o încrângătură, ci toate neamurile sunt expuse enumerativ, ba chiar sunt arătaţi mai mulţi la un loc, precum „Dănţişăştii".

Rareori întâlnim o reprezentare grafică propriu zisă în această parte de ţară a Vrancii, unde trăesc răzăşiile în devălmăşie absolută.

Şi atunci sunt spiţe foarte mărunte, privitoare numai la moşteniri de averi particulare familiale.

Astfel este următoarea spiţă de neam, al cărui facsimil îl dăm şi în clişeu:

Spiţă pentru Măriuţa Oncioae, din cine să trage şi pe cine au făcut den coapsele ei.

Măriuţa fiind fata bătrânului Oancia, carele numai ia singură fiind, nemai avînd nici un frate, au rămas numai ea singură stăpînitoare pe toate rămasurile părinţăşti. Şi însoţîndu-se întâi cu Neculaiu, om strein, din ţara românească şi

trăind ei amîndoi (doi) ani de zile şi făcînd şi feciori pe (Mări)uţa Oncioae. Şi, întîmplîndu-să că l'au luat Turcii pe numitul Neculaiu, au rămas Măriuţa Oncioae văduvă. Iară întru a doua însoţire, au luoat pe Vasile Ursul, tot om strein. Şi trăind amîndoi trei ani, au făcut pe Toader, fecior din coapsăle lor. Şi numai au venit fămeia lui Vasile, care el au fost ţinut-o întâi, de unde au fost luat-(o) Turcii. Şi numitu au primit-(o) iarăşi soţie. Şi pe Măriuţa Oncioae au lăsat(o) cu copil(ul) Toader, carele au şi înzăstrat-o, fiindcă el au lepădat-o. Iară întru a treia însoţire au luoat pe Dumitru, iarăşi om strein, fiind slugă la Diacon(ul) Aleksi ot Poeana, di unde o fi venit nu să poate şti. Şi cu acest bărbat au mai făcut trei feciori: pe Enachie şi pe Aleksa şi pe Mariea. Şi numita Măriuţa n'au mai eşit din casa părinţască şi din moşiele vechi. Dară când, ea trăind c(u) acest Dumitru, s'au fost sculat asupra moşii Ulmul nişte ţărani, că or fi având şi ei parte de moşăi, şi cu cât că au fost moşiea cumpărată den vechi de bătrân Oancia, tată numitei Măriuţăi, i-au mai împăcat şi pe aceştiea. Cu ceva ostenele, au luoat şi de la aceştiea zapis, iarăş în statornicie.

Şi aşa au fost petrecire Măriuţei Oncioae: pără s'au săvîrşit, nu s'au str(ă)mutat din rădăcina părinţască.

Fiindcă noi, gios iscăliţii, după cum ştim, am dat acestă hărtie de spiţă, la mâna Radului Şuşă, să-şi caute parte de moşie după soţia lui Mariea. Rugând pe scritoriu ne-(a)u pus numele şi noi am pus degetele.

1842, Aprilie 14

Eu Ion Pomană, eu Ştefan Gribănos, om de 80 ani, eu Ion Gribănos, aşa ştiu, etc. (iscălituri şi pecetea sătească Năruja).

Cu totul alta este situaţia în răzăşiile de felul al doilea, cele întemeiate pe o devălmăşie pe cote-părţi proporţionale. Cetaşii unei asemenea răzăşii folosesc mai mult sau mai puţin din averea devălmaşă, după cum arată încrângăturile unei spiţe de neam. Satul întreg este socotit ca o singură mare familie, organizată foarte amănunţit, ca şi când averea toată ar fi fost cândva a unui singur strămoş, din care, până astăzi, curg urmaşii. Aceşti urmaşi n'au eşit din devălmăşie, totuşi au drepturi mai mari sau mai mici, întocmai ca şi când s'ar fi făcut deschiderea de succesiune la fiecare generaţie. Dar pentru ca să se poată ţine minte şi calcula cota-parte, mai mare sau mai mică, a fiecărui cetaş în parte, a fost nevoe de un răboj oarecare. S'au născut astfel spiţele de neam adevărate în care sătenii ei înşişi îşi însemnează rudeniile dintre ei, pe grade reprezentate grafic. Sătenii folosesc, tradiţional, un anumit sistem de reprezentare grafică, acela al unui trunchiu aşezat în josul paginei şi a unor crăngi cu frunze (sau a unor butuci cu ramuri), care pornesc în sus din el. Acest fel de spiţe de neam poate avea uneori dimensiuni excepţional de mari.

Un harnic cămin cultural din comuna Râpile Bacău — ne-a trimes spre consultare spiţele satului lui. Este vorba de trei suluri de hârtie, care ating lungimea de 3,30 şi 3,60 m. pe lăţimea de 0,52 m. Putem fi absolut siguri ori de câte ori întâlnim o asemenea spiţă de neam, că ea s'a născut în legătură cu o devălmăşie proporţională; cu alte cuvinte, că a avut un folos oarecare şi anume, acela de a fi un instrument de calcul al cotelor-părţi cuvenite fiecăruia din hotarul satului.

Intr'o monografie a unui asemenea sat, fără îndoială că trebue să aflăm şi amănunte cu privire la răzăşia aceasta pe cote-părţi proporţionale, sau „umblătoare pe bătrâni" cum i se spune. Pentru aceasta însă, trebue să transcriem întreaga spiţă de neam. Munca este enorm de grea, nu numai din pricina faptului că cetirea actelor vechi e plină de greutăţi, ci şi pentrucă reprezentarea grafică a spiţelor ţărăneşti este defectoasă şi extrem de încâlcită. Se cade deci să le retranscriem într'alt sistem decât cel original, pentru ca să le putem folosi uşor.

Propunem următorul sistem, care ne-a dat personal, foarte bune rezultate.

1. Transcrierea o facem de sus în jos.

2. Aşezăm pe toţi membrii aceleiaşi generaţii, pe aceiaş linie orizontală.
3. Insemnăm bărbaţii prin simbolul grafic al dreptunghiului, iar femeile prin cel al triunghiului.

Căsătoriile le însemnăm printr'o linie de unire aşezată deasupra. Descendenţele printr'o linie de unire aşezată dedesupt. Concubinajele printr'o linie de căsătorie, punctată. — Copiii din flori, printr'o linie de descendenţă, punctată. Cei morţi în copilărie, prin semne la sfertul celor normale. Aceste semne grafice, pot fi de altfel folosite foarte bine, nu numai pentru transcrierea spiţelor de neam ţărăneşti, ci şi pentru întocmirea unor noui spiţe.

4. Nu mai transcrim numele oamenilor deadreptul pe spiţă — ceeace îngreuiază citirea, mai ales când pe spiţă se dau şi informaţii diverse (vânzări etc.), ci dăm oamenilor din spiţă o numerotare convenţională, pe generaţii.

Astfel generaţia întâi o însemnăm cu cifre arabe: 1. 2. 3. 4. etc. Generaţia a doua, cu alfabetul latin mic: a. b. c. etc. Generaţia a treia cu cifre romane: I. II. III. etc. Generaţia a patra, cu alfabetul latin mare: A. B. C. etc. Generaţia a cincea cu alfabetul grecesc: α β γ etc. Deabea de aci înainte vom însemna numele strămoşilor.

Pentru deplina lămurire, dăm un fragment facsimil din spiţa de neam a satului Rîpile, împreună cu transcrierea ei.

Sfătuim, în acelaş timp, pe toţi alcătuitorii de monografii săteşti să folosească acest sistem.

Fragment din spiţa de neam a satului Rîpile Bacău

(1831 Fevruarie 6)

Vasăli săn Rău, din hotarul Mur:eni

Ghiorghiţă Rău.

Ghiorghiţă α = Toder Rău.

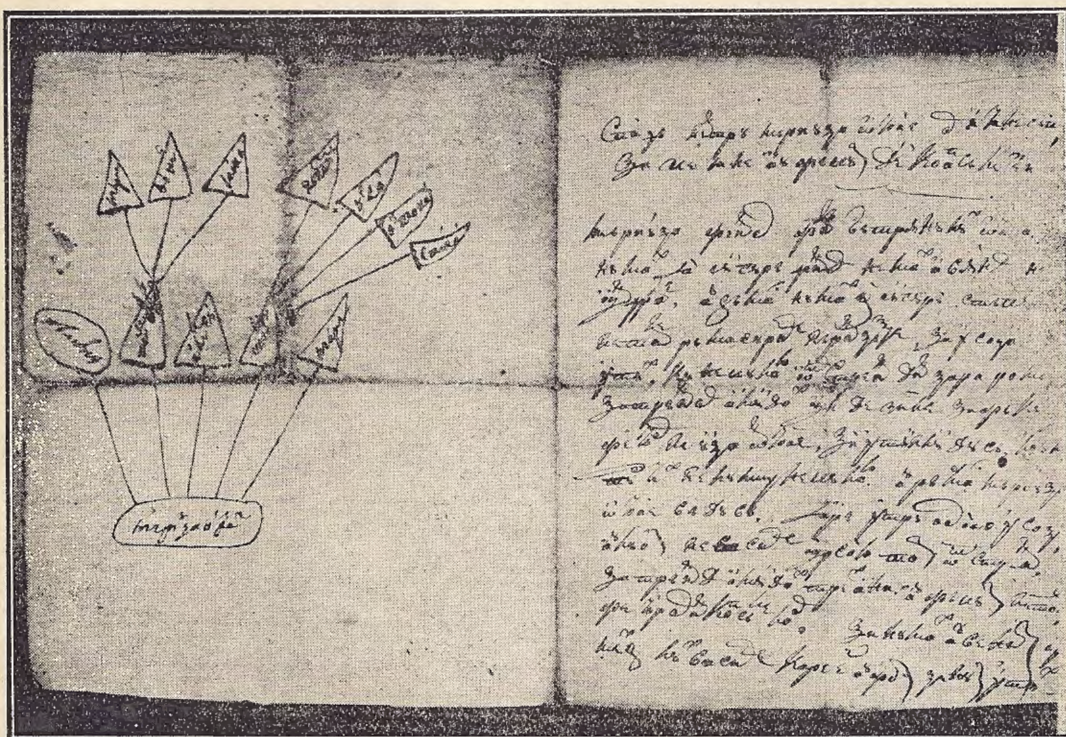
Ghiorghiţă α A = Lepădat Rău
„ α B = Ghiorghi Rău (v. Marii, nepotă-sa di ficioru lui ci l'au chemat Vasăli)
„ α C = Vasăli Rău
„ α D = Toder Rău

Ghiorghiţă α AI = Maria ci au ţinut-o Vasăli Tătar. (v. dumnealui Vornicu Fănică, din leat 1811 August 27. 24 stînjăni 6 palme din Murseni, baştină).

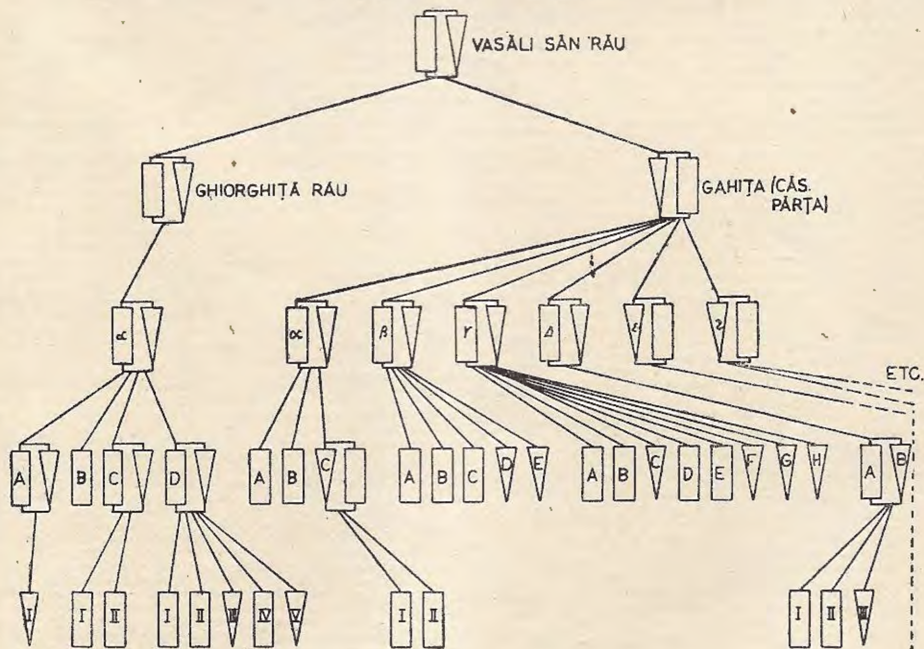
Ghiorghiţă α CI = Neculai Rău vîndut preutului Toma Zet Toder Rău
„ α CII = Enachi Rău

„ α DI = Gafta, ci au ţinut-o Toma
„ α DII = Neculaiu Rău, nepot lui Toder Rău săn lui Antohi
„ α DIII = Preuteasa p(o)pii Toma ot Rădiana. (vând leat 1828 agst 2, 10 stînjăni 2 palme ce s'arată sus).
Ghiorghiţă α DIV = Vasăli Rău
„ α DV = O fată, nu se ştie unde-i.

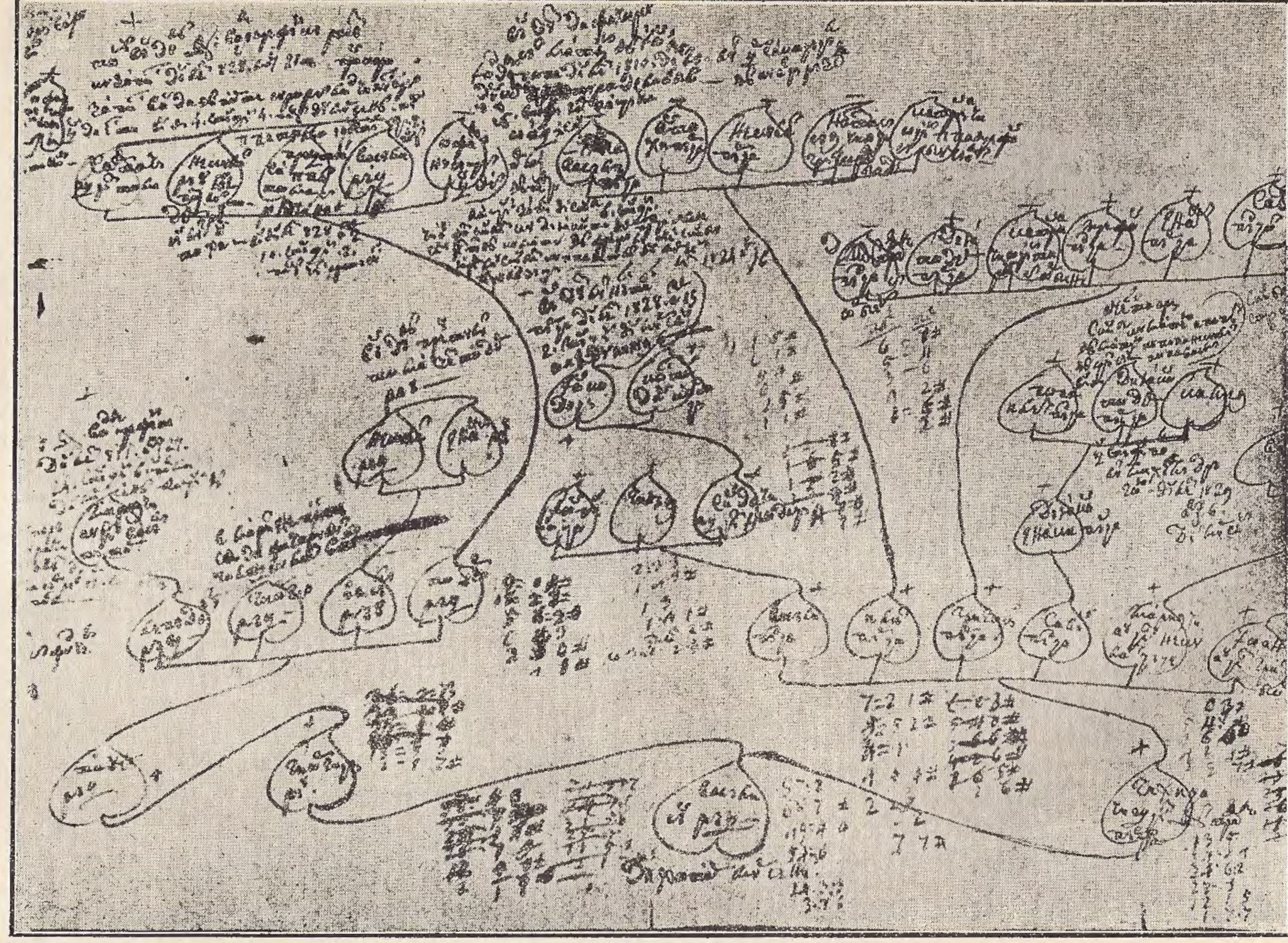
Acoladă peste Ghiorgiţă α D I II III şi IV; deasupra stă scris: Totu vândut

O spiță de neam nerejeană.

Spița de neam a satului Rîpile (Bacău).

Spița satului Rîpile (fragment).

Dumn. Vornic Fănică Rosăt, cu zapis din leat 1828, prin care zapis vîndu și parte surori lor, ci nu să știe de este vie. 4 stînjeni 4 palme din Murseni. Tij Popa Toma, 10 stînjeni 2 palme.

Gahița, ci au ținut-o Dumitrașcu Părța

Gahița	α	=	Vasăli Părța
„	β	=	Ilie Părța
„	γ	=	Grigore Părța
„	δ	=	Savir Părța
„	ε	=	Maria ci au ținut Neculaiu Țățu
„	ξ	=	Ioana ci au ținut-o Grigoraș Borce

Gahița	α A	=	Ion Părța
„	α B	=	?
„	α C	=	Sanda, ci au ținut-o Codiță

Gahița α CI = Ion Codiță (vîndut lui Năstase Părța, din leat 1828 Aprilie 15, 2 stînjeni din Murseni și 2 din...)

Gahița α CII = Costandin Codiță

Gahița	β A	=	Popa Vasăli Părța
„	β B	=	Antohi Părța
„	β C	=	Neculai Părța
„	β D	=	Nastasăea ci au ținut-o Grigoraș Bolde
„	β E	=	Catrina ci o ținut-o Popa Ștefan ot Buciumeni

In acoladă, de-asupra: vîndut di ficiorii săi Matei și Ion. Iar de Popa, din leat 1810 Decvr 20 lui Ursachi Tătul... cumpărătura de la Albai și cu alți răzeși ot ...iar baștină.

Gahița	γ A	=	Dumitrașcu Părța ot Orbeni
„	γ B	=	Diacu Toder Părța
„	γ C	=	Catrina ci o ținut-o F...ot Orbeni
„	γ D	=	Ștefan Părța
„	γ E	=	Enachi Părța
„	γ F	=	Sanda Părța
„	γ G	=	Ilinca, ci o ținut-o C...
„	γ H	=	Dochița Bălănoiu
Gahița	α A	=	Diaconu Enachi Părța
Gahița	δ AI	=	Popa Ilie Părța
„	δ AII	=	Diaconu Toder Părța

(In acoladă: Acesta au schimb. cu Mateiu; apoi de Mateiu cu Popa Neculai (schimbu stricat) și fiindu popa...... lui Mihăiță Drăgoiu; din leat 1829 Avgst 6 Din Murseni).

Gahița δ AIII = Chiliea etc., etc.

Evident, până la stabilirea complectă a spiței, mult ar mai fi de lucrat.

Nădăjduim totuși că se vor vedea de către toți cei care au lucrat asemenea spițe, avantagiile pe care le prezintă sistemul de transcriere pe care îl propunem.

H. H. STAHL